

Varmuuden kahdet kasvot tieteellisessä tekstissä¹

MINNA-RIITTA LUUKKA

1. Varmuus ja tieteellinen genre

Kieltä ja kielen ilmenemismuotoja, esimerkiksi tekstejä, ei voida tarkastella irrallaan kontekstista. Kieltä käytetään viestinnän välineenä ja jokainen viestintätilanne on vuorovaikutusta tekstin tuottajan ja vastaanottajan välillä. Kieltä ei käytetä ainoastaan ns. propositioiden välittämiseen, vaan kielellä on myös tärkeä sosiaalinen funktio.

Tieteellistä kieltä luonnehditaan yleensä etäiseksi, minää häivyttäväksi, objektiiviseksi ja varaukselliseksi. Syitä näihin piirteisiin on etsittävä tieteen viestinnän pelisäännöistä, joihin kuuluu mm. se, että jäsenten ei sovi esittää omia tuloksiaan lopullisina tieteen tuloksina, vaan heidän on nöyryyttävä tieteellisen yhteisön edessä. Itseä ei saa korostaa liikaa. Tästä nöyryymisestä kertovat epäroinnit tulosten esittämisessä, passiivin käyttö ja asiakeskeinen esittämistapa (*Tuloksista voisi päätellä että... / Tulokset näyttäisivät osoittavan että...*). Samanlaisesta vaatimattomuudesta kertovat varsinkin esitelmissä yleiset ilmaustavat: *Olen tässä tutkimuksessa pyrkinyt kuvaamaan / yrittänyt kuvata X:ää.*

Tieteellisen artikkelin kirjoittaja tai esitelmän pitäjä antautuu aina mahdollisen kritiikin kohteeksi. Vastaiskun varalta kirjoittajat jättävät takaportteja auki. Varovaisen kirjoittajan teksti sisältää varauksia, tarkennuksia, varmuusasteen lievennyksiä. Esimerkiksi Markkasen ja Schröderin (1988) mukaan pehmentelyn (hedge) funktiot tieteellisissä teksteissä ovat kirjoittajan vastuun lieventäminen (tekstin faktoja ei esitetä totuuksina), esitettyjen asioiden merkityksen lieventäminen ja kirjoittajan propositioihin ja tekstin sisältöön kohdistuvien asenteiden muokkaus tai asenteiden piilottaminen. Pehmentelyn avulla kirjoittaja pyrkii luomaan objektiivisen vaikutelman.

¹ Artikkelin perustuu Kielitieteen päivillä 8. 5. 1992 pidettyyn esitelmään.

Akateeminen yhteisö on luonteeltaan suljettu ja jokaisen siihen mukaan haluavan on osoitettava pätevyytensä. Myersin (1989) mukaan tästä seuraa se, että akateemiset viestintätilanteet ovat luonteeltaan kasvoja uhkaavia tilanteita. Tiede-yhteisö määrittelee, mitä tiede ja tieto on, ja yhteisön jäsenten on annettava oma panoksensa tässä määrittelyssä. Jokainen tieteellinen artikkeli ja esitelmä on tavallaan lahja tiedeyhteisölle, mutta se on samalla oman tieteellisen panoksen oikeutuksen vaatimus. Tutkimustulokset muuttuvat tieteeksi vasta silloin, kun tiedeyhteisö on ne tavalla tai toisella hyväksynyt.

Vaikka akateemiset viestintätilanteet eivät olekaan ensisijaisesti sosiaalisia tilanteita, niissä vallitsee kuitenkin samankaltaiset kohteliaisuusnormit kuin missä tahansa muussa viestintätilanteessa. Vaatiminen ja pyytäminen ovat kasvoja uhkaavia akteja, ja tämän uhkan pienentämiseksi puhujat voivat halutessaan pehmentää puheaktejaan (vrt. *väitän että x on y* vs. *väittäisin että x on y*). Konditionaaliln ilmaisema epävarmuus ei tällöin kohdistukaan proposition vaan vuorovaiikutukseen. (Akateemisen diskurssin pelisäännöistä ja kohteliaisuudesta enemmän ks. Luukka 1992a.)

Tässä artikkelissa käsittelen yhtä akateemisten pelisääntöjen heijastumaa: varmuuden ilmaisemisen tapoja tieteellisessä tekstissä sekä propositionaalisesta että vuovaikutuksellisesta näkökulmasta. Esittelen laajemmassa metadiskurssia käsittelevässä tutkimuksessani (Luukka 1992a) käyttämäni varmuusasteen modifiointin kuvaussysteemiä ja esitän aineistooni perustuvia keskeisiä tuloksia. Kuvaussysteemiini on luonteeltaan pragmaattinen, ja se on syntynyt aineiston analysoinnin pohjalta. Kuvaus perustuu ilmausten funktioihin – ei muotoihin – tekstissä.

2. Ikkuna tieteen diskurssiin

Aineistoni koostuu viidestä kielitieteellisestä esitelmästä ja niiden pohjalta laadituista artikkeleista. Puhuttu materiaali on koottu marraskuussa 1989 Turussa pidetystä AFinLAN syysseminariumista. Esitelmien kirjalliset versiot on julkaistu AFinLAN vuosikirjassa 1990. Aineiston valinnassa on pyritty siihen, että vertailtavat tuotokset olisivat mahdollisimman vertailukelpoisia. Puhutun ja kirjoitetun version tuottajat ovat samoja, tekstin aihe ja tavoite on sama ja itse asiassa kohderyhmäkin on lähes sama (vertailututkimusten ongelmista ks. Luukka 1992b). Yhteiskestoltaan puhuttu materiaali on noin 2½ tunnin pituinen.

Vaikka tutkimukseni pääluonne on kvalitatiivinen, olen käyttänyt myös esiintymien frekvenssejä täsmentämään havaintojani. Yhteisenä vertailun yksikkönä olen käyttänyt »ilmausta», joka vastaa lähinnä kirjoitetun kielen lausetta. Puhu-

tuissa teksteissä ilmaus saattaa tietenkin olla rakenteeltaan epätäydellisempi, mutta funktioltaan ja merkitykseltään samanlainen kuin kirjoitetun kielen lause. Toisaalta puhutun kielen luonteeseen kuuluu löyhempi lauserakenne, esimerkiksi *että*-lauseiden ja rinnasteisten sivulauseiden suurempi määrä. Tämä ei kuitenkaan näyttänyt vaikuttavan ilmausten kokonaismäärään, joka oli hämmästyttävän samanlainen kirjoitetussa (2190 ilmausta) ja puhutussa (2081 ilmausta) aineistossa.

3. Propositionaalinen varmuus

3.1. Varmuuden modifiointi

Puhuminen ja kirjoittaminen ovat (yleensä) intentionaalista toimintaa. Tekstin tuottajalla on useimmiten käsitys siitä, mitä hän haluaa viestiä ja miten haluaisi viestinsä tulkittavan. Intentionaalisuus tekstin tuottamisessa, varsinkin puhumisessa, on ongelmallinen käsite. Kuinka tietoisia esimerkiksi varmuusasteen modifioinnit lopultakaan ovat ja onko olemassa ns. absoluuttisia intentioita, joita vuorovaikuttilanteissa välitettäisiin? Tekstin tuottaja voi viestiä sellaistaikin, jota hän ei tarkoita viestiä eikä edes tiedä viestivänsä. Analysoidessani tekstejä olen asettautunut tavallisen kuulijan ja lukijan rooliin ja yhteistyön periaatteen mukaisesti oletanut, että tekstin tuottaja tekee tekstistään niin helposti tulkittavaa ja selkeää kuin mahdollista, esimerkiksi antamalla tulkintavihjeitä siitä, kuinka varma hän on esittämistään asioista. Varmuusasteen kuvauksen avulla ei kuitenkaan voi tehdä päätelmiä tekstin tuottajan todellisista intentioista, vaan niistä vaikutelmista, jotka syntyvät tekstin vastaanottajalle.

Vihjeenä siitä, että varmuuden vivahteiden modifiointi saattaa olla puhetilanteessa tietoista toimintaa, ovat puheessa esiintyvät modifioinnit, joissa puhuja muuttaa suunnitelmiaan ja muokkaa ilmauksensa varmuuden astetta. Esimerkiksi seuraavassa puhuja peruuttaa nopeasti alun perin painokkaasti ilmaisemansa varauksen ja ilmaiseekin asian varmana:

Esimerkki² 1:

*suomen kielen *ääntämisvaikeudet on periaatteessa samoja kun *muidenkin kielten,*

² Esimerkeissä on käytetty voimakkaan painotuksen merkinä tähteä (*), lyhyen tauon merkinä pilkkua, pitkähkön ja pitkän tauon merkinä pistettä. Muut paralingvististen keinojen merkinnät (ks. Luukka 1992) on poistettu.

**kaikki suomen kielen *äänteelliset *ominaisuudet *s a a t t a v a t *o l l a ,
*o v a t s i i s t ä m m ö s i ä *potentiaalisia vaikeuksia jonkun tietyn *äidinkielen
lähtökohdista,

Ilmauksen totuusarvo on sillä tavalla keskeinen ominaisuus, että periaattessa jokainen väitelause ottaa kantaa siihen, onko ilmaus totta vai ei. Väitelauseeseen esittäessään puhuja tai kirjoittaja samalla väittää (eli assertoi) asiasisällön ja presupponoi tiettyjen asiantilojen pitävän paikkansa. Perusväitelause ilman modifioijia on siis tunnusmerkitön tapa ilmaista, että puhuja pitää väitettä totena.

Tekstin tuottajalla on käytettävissään monia keinoja, joiden avulla väitteen varmuusastetta voidaan joko korostaa tai lieventää. Tässä artikkelissani keskityn varmuusasteen lieventimiin.

Modaalisuus on keskeisin keino, jonka avulla tekstin tuottaja ilmaisee suhtautumistaan esittämäänsä proposition. Modaalisuutta voidaan tarkastella joko semanttiselta ja pragmaattiselta kannalta (esim. Hakulinen – Karlsson 1988, Matihaldi 1979) tai ensisijaisesti kieliopilliselta kannalta (esim. Palmer 1986). Semanttiselta kannalta tarkasteltuna modaalisuuden perustyyppinä on kolme: looginen, episteeminen ja deonttinen.

Episteemiset modaaliteetit liittyvät proposition todenperäisyyteen. Niiden avulla puhuja ilmaisee, kuinka totena ja varmana hän asiaa pitää. Suomen kielessä eri keinot ilmaista varmuuden astetta ovat sillä tavalla päällekkäisiä, että samaa episteemisyys-tasoa voidaan ilmaista joko verbin moduksen avulla (*Pekka jäänee yöksi*), modaalisen verbin avulla (*Pekka saattaa jäädä yöksi*), modaalisen adverbin avulla (*Pekka jää ehkä yöksi*) tai modaalisen adjektiivin avulla (*On luultavaa, että Pekka jää yöksi*). Varmuuden asteen vivahteet tulevat selvemmin esiin adverbien ja adjektiivien avulla ilmaistuissa lauseissa, joten täsmälleen samamerkityksiä lauseet eivät ilmeisesti ole.

Varmuusasteen ilmaisemisen keinoja voidaan kuvata myös orientaation kannalta. Halliday (1985) jakaa modaliteetin kahteen ryhmään: *S u b j e k t i i v i s e n* modaliteetin avulla ilmaistaan asian todennäköisyys nimenomaan tekstin tuottajan näkökulmaa korostaen (*Minä luulen että X*), *o b j e k t i i v i s e n* modaliteetin avulla taas tuodaan esille neutraalimpi, objektiivisempi näkökulma asian todennäköisyyteen (*On luultavaa että X*). Modaliteetti voidaan tekstissä ilmaista joko eksplisiittisesti tai implisiittisesti. *E k s p l i s i i t t i s e s s ä* ilmaisutavassa varsinainen propositio ja modaalisuus ilmaistaan erillisinä, usein eri lauseissa (esim. *Minä luulen, että X tulee.*). *I m p l i s i i t t i s e s s ä* tavassa varsinainen propositio ja modaalisuus ilmaistaan samassa lauseessa (esim. *Luultavasti X tulee.*).

Episteemisten modaalien analysoinnin avulla ei kuitenkaan paljastu var-

muusasteen ilmaisemisen koko kuva, sillä epävarmuutta voidaan osoittaa myös erilaisten lievennysten avulla. Lievennys on ilmiönä läheinen »hedging»-käsitteelle, jolla tarkoitetaan niitä leksikaalisia elementtejä, joiden avulla tekstin tuottaja osoittaa epävarmuutta esittämiensä asioiden totuudellisuudesta. Esimerkiksi Hüblerin (1983) mukaan »hedging» on manipulatiivinen, epäsuora tapa sanoa vähemmän kuin tarkoittaa. Sen tarkoituksena on tehdä ilmauksesta hyväksyttävämpi ja lievempi ja sitä kautta vähentää riskiä joutua arvostelun kohteeksi.

Lakoff (1975) tarkoittaa hedgellä niitä keinoja, joiden funktiona on tehdä ilmaus epäselvemmäksi tai vähemmän epäselväksi. Ilmauksen epäselvyyden vähentämistä on käytetty suomenkielistä nimitystä »vahvistin», epäselventämistä taas nimityksiä »varaus» (Hakulinen 1989) ja »rajoitin» (Lampinen 1989). Crystal ja Davy (1975) ovat käyttäneet samantyyppisestä lievennysilmiöstä nimitystä »softener», 'pehmentin', joka kuvaa ilmiön funktiota vuorovaikutuksessa paremmin kuin nimitykset »varaus» tai »rajoitin».

Epämääräistämisen keinot voidaan jakaa kahtia sen mukaan, mihin epämääräistäminen kohdistuu. Epäselvyys voi koskea propositiota (*X on tavallaan Y*). Puhuja välttää ilmauksen *tavallaan* avulla ottamasta täsmällisesti kantaa, hän ei väitä, että *X* on täsmällisesti *Y*. Toinen epämääräistysten tyyppi liittyy puhujan ja proposition väliseen suhteeseen, ts. puhujan sitoutumiseen proposition totuuteen (*X on ehkä Y*). Näistä epävarmuuden osoittimista on käytetty nimityksiä »likimääräistin» (approximator) ja »suojaus» (shields) (Ks. Prince et al. 1982, Hakulinen 1989).

Tyypillisiä likimääräistyksiä ovat Hakulisen (1989) mukaan intensiteettiadvverbit (mm. *aika, melko*), demonstratiiviset adjektiivit (*sellainen, tällainen*) ja indefiniittiset pronominit (*joku, jotain*). Tyypillisiä suojauskia puolestaan ovat monet modaaliset ilmaukset (*ehkä, luultavasti*) ja fraasit (*musta tuntuu, mun mielestä*). Likimääräistysten ja suojausten rajaus on ongelmallista. Usein on vaikea päätellä kummasta tyypistä on kyse, sillä sama ilmaus voi toisessa kontekstissa olla likimääräistys ja toisessa suojaus. Suojaukset liittyvät kuitenkin selvemmin varmuusasteen ilmaukseen, likimääräistyksen taas yleisemmin epämääräisyyteen. Tästä syystä en ole kuvauksessani käsitellyt likimääräistyksiä. Toinen rajauksen kriteeri on se, että suojausten vaikutusala on laajempi (koko propositio) kuin likimääräistysten (yleensä yksi sana).

Varmuuden lieventämiseksi tekstin tuottajalla on käytettävissään useita keinoja. Olen jakanut varmuusasteen lieventimet kahteen tyyppiin: *v a r a u k s i i n* ja *r a j o i t t i m i i n*. Nämä tyypit eroavat sekä lieventämisvaikutelman voimakkuudeltaan että merkitykseltään.

Selvimmän väitteen totuusarvoon ottavat kantaa varaukset, jotka liittyvät laajasti katsoen episteemiseen modaalisuuteen. Rajoittimet puolestaan ovat vähemmän

varmuutta lieventäviä, sillä puhuja tai kirjoittaja pitää väitettään totena, mutta rajoittaa väitteen vaikutusala ajallisesti, määrällisesti, laadullisesti tai sen yleistävyyden kannalta. Yksi ilmaus voi sisältää useitakin erityyppisiä lieventimiä, kuten seuraavassa esimerkissä:

Esimerkki 2:

**syy miksi *tämä, jäljentämistehtävä tässä, tai siis toisto *lisää tähän näin paljon, tätä selitys, ö voimaa sillon kun se tuossa ei tehny sitä johtuu kai lähinnä siitä että. että tota *tässä. ö tässä osajoukossa mi-mi-mis-millä tehtiin kaikki *nämä tehtävät niin toi jäljentämistehtävä oli heikompi selittäjä yleensä:*

*ö. mikä *minä luulisin että saattaa olla tällöinen *artefakta johtuu lähinnä siitä että, että tota tällöinen jäljentämistehtävä kun tehdään, *joukkokokoeena niin siihen liittyy kaikennäköstä hässäkkää muunmuassa osa oppilaista ei jaksu keskittyä siihen kovinkaan hyvin.*

3.2. Varaukset

Ensimmäiseen alaryhmään, varauksiin, kuuluvat ilmaukset osoittavat selvimmän varmuuden lievennystä. Tyypin peruserkitys on *X on mahdollisesti totta*. Puhuja tai kirjoittaja ilmaisee, että hän on epävarma esittämänsä asian totuusarvosta. Varauksen keinoja ovat

- 1) episteemiset adverbit (*mahdollisesti, ehkä, kai* jne.)
- 2) modukset (konditionaali, potentiaali)
- 3) modaaliset apuverbit (*saattaa, voida* jne.)
- 4) yksipersoonaiset verbi-ilmaukset (*näyttää siltä että* jne.)
- 5) mentaalista tilaa osoittavat verbit (*olettaa, luulla*).

Tyypillisin tapa esittää varauksia oli sekä kirjoitetuissa että puhutuissa teksteissä modaalisten apuverbien käyttö, nimenomaan *voida*-verbin käyttö. Kirjoitetuissa teksteissä tosin apuverbien suosio oli selvästi suurempi kuin puhutuissa teksteissä. Kirjoitettujen tekstien varauksista 43 % ilmaistiin apuverbien avulla, puhutuissa taas apuverbien suhteellinen osuus oli 28 %.

Kirjoitetuissa teksteissä olivat tyypillisiä ilmaukset, joissa apuverbi liittyy matriisilauseessa olevaan mentaalista tilaa tai sanomista ilmasevaan verbiin, ts. tyypit *voi olettaa / ajatella / päätellä / kuvitella / sanoa että*. Matriisilauseen rakenteen tilalla voidaan tietysti käyttää myös lauseenvastiketta (*x:n voi olettaa olevan y*).

Esimerkki 3:

Kun virheanalyysi paljasti kirjoitusvirheiden olevan suureksi osaksi selitettävissä fonologisin, ääntämykseen liittyvin, perustein, voidaan ajatella, että molemmat tehtävät liittyvät fonologisten (tai foneettisten) työmuistiedustusten käsittelyyn.

Puhuttujen tekstien *voida*-apuverbin avulla esitetyille varauksille oli tyypillistä konditionaalimuotoisuus. Puhujat siis ikään kuin lisäsivät epävarmuutta käyttämällä yhtä aikaa kahta varauksen keinoa. Peräti 80 % puhuttujen tekstien *voida*-verbeistä oli konditionaalisia. (Kirjoitetuissa teksteissä konditionaalisten osuus oli alle 30 %.)

Esimerkki 4:

*tää *rakennetehtävä *näyttäis *mittaavan jotakin muuta kun nää kaks, ö muuta tehtävää,*

*ja että *toisaalta, *tässä näyttäis siltä että nämä kaks mittaa *hyvin paljon samaa asiaa.*

ö. toisin sanoen ö. mikä se asia sitten voisi olla,

*minä olen ajatellu että se voisi olla tämmönen, ö yleensä *foneettisen *vieraan *foneettisen aineksen. ö, ö pitäminen lyhytkestosessa *muistissa jota molemmat näistä tehtävistä vaatii,*

Verbien modusten ja episteemisten adverbien käyttö olivat puhutuissa teksteissä yhtä yleisiä varausten esittämiskeinoja. Yleisimpiä varmuutta lieventäviä adverbeja olivat sekä puhutuissa että kirjoitetuissa teksteissä adverbit *ehkä* ja (*ei*) *välttämättä*. Adverbi *ilmeisesti* oli tyypillisempi kirjoitetuissa teksteissä kuin puhutuissa, ja adverbi *kai* taas oli yleisempi puhutuissa kuin kirjoitetuissa teksteissä. Muut ilmaukset (mm. *todennäköisesti*, *ei välttämättä*, *mahdollisesti*) olivat varsin harvinaisia, lähinnä yksittäistapauksia.

Verbien moduksista episteemisen modaalisuuden ilmaisemisen päätehtävä on potentiaalilla. Sen tunnusaineksen merkitys on 'todennäköinen', 'luultava'. Potentiaali ilmaisee siis epäröintiä, mutta se on nykykielessä ja varsinkin puhutussa kielessä varsin harvinainen modus, ja muut episteemisyyden ilmaisemisen keinot ovat syrjäyttäneet sen. Tässäkin aineistossa potentiaali esiintyi kirjoitetuissa teksteissä vain viisi kertaa ja puhutuissa teksteissä kerran.

Toinen epävarmuusmoduksistamme on konditionaali, jolla tosin on monia muitakin tehtäviä. Konditionaali oli selvästi potentiaalia yleisempi epävarmuutta osoittava modus, mutta sille oli ominaista epäitsenäisyys. Se esiintyy usein muiden modaalien ohella, esimerkiksi modaalisisissa apuverbeissä (*x voisi olla y*), modaalisten adverbien kanssa (*x olisi ehkä y*) tai epävarmuutta osoittavissa yksi-

persoonaisissa ilmauksissa (*x näyttäisi olevan y*). Se, kumpi varmuusasteen lieventimistä on ensisijainen ja kumpi lisälievennin, vaatisi tarkempaa analyysia.

Suurin osa aineistoni konditionaaleista esiintyi yhdessä jonkin muun lieventimen kanssa. Yksinäisten, kokonaan lievennysfunktiota kantavien esiintymien osuus oli kirjoitetuissa teksteissä vain 12 % ja puhutuissa teksteissä 8 % kaikista varaustyypeistä. Konditionaalien varauksellisuus liittyi nimenomaan tulevaisuuden ennustamiseen ja hypoteesien esittämiseen.

Esimerkki 5:

Kääntäminen kielestä toiseen on kyllä generatiivista toimintaa, mutta ei resiprookkista, eivätkä kaikki oppilaat toimi inferentiaalisesti käännöksiä tehdesään. Inferentiaalisuus kääntämisen yhteydessä tarkoittaisi sitä, että oppilas tulkitseisi käännettävän tekstin aikaisempien kokemustensa perusteella ja liittäisi tekstissä olevat tiedot aikaisempiin tietorakenteisiinsa.

Harvinaisempia varausten keinoja olivat sekä kirjoitetuissa että puhutuissa teksteissä yksipersonaiset ilmaukset (esim. *näyttää siltä että*) ja rakenteet, jotka sisältävät mentaalista tilaa tai sanomista kuvaavan verbin (esim. *voidaan ajatella / sanoa että*). Kirjoitetuissa teksteissä molempien tyyppien osuus oli alle 10 %, puhutuissa jälkimmäisen tyyppin osuus oli suurempi, 14 %.

Aineistossa esiintyneitä mentaalista tilaa tai sanomista ilmaisevia verbejä varmuusasteen lieventämisfunktiossa olivat mm. verbit *luulla*, *arvella*, *olettaa*, *ajatella*, *kuvitella*, ja *sanoa*. Näistä yleisimpiä olivat verbit *olettaa* ja *ajatella*. Verbit sijoittuvat varmuusasteen jatkumolle siten, että epävarmimpaan päähän asettuvat verbit *arvella*, *luulla* ja *olettaa* ja vähemmän epävarmaan päähän taas mm. verbit *ajatella* ja *sanoa*, joiden epävarmuusvaikutelma syntyy itse asiassa geneerisestä käytöstä, ei niinkään verbien merkityksestä sinänsä. Tästä syystä ne esiintyvätkin muodossa *ajatellaan että / voidaan ajatella että*. Sen sijaan tapaukset *minä ajatelen että* on luokiteltu toisaalle, rajoittimien luokkaan, sillä niiden merkitys kontekstissaan on samankaltainen kuin ilmauksella *minun mielestäni*. Niiden tehtävä on siis rajoittaa väitteen vaikutuksen yleistettävyyttä. Mentaalisten verbien esiintymät olivat varsin samanlaisia sekä kirjoitetuissa että puhutuissa teksteissä. Yleisimpiä mentaalisia epävarmentajaverbejä olivat *olettaa* ja *ajatella*.

Esimerkki 6:

Olettaisin genetiivi- ja partitiiviobjektien oppimisen olevan ulkomaalaisille suunnilleen yhtä vaikeata kuin epämääräisen ja määräisen arttikkelin käytön oppiminen on vierasta kieltä opiskeleville suomalaisille.

Varauksen funktiossa esiintyviä yksipersonaisia ilmauksia löytyi aineistosta neljää eri tyyppiä: *näyttää siltä että*, *tuntuu siltä että*, *viittaa siihen että* ja *vaikuttaa siltä että*. Näistä tyypeistä suosituin oli ilmaus *näyttää siltä että*, puolet yksipersonaisista ilmauksista oli tätä tyyppiä sekä kirjoitetuissa että puhutuissa teksteissä. Toiseksi yleisin tyyppi kirjoitetuissa teksteissä oli *tuntuu siltä että* ja puhutuissa *viittaa siihen että*.

Esimerkki 7:

Englannilta kuulostavien pseudosanojen toistamisen tarkkuus näytti lisäksi liittyvän suunnilleen yhtä suuressa määrin kielen eri osa-alueita mittaaviin koetehtäviin. Koska suoritukset näissä myös korreloivat korkeasti keskenään, näyttää siltä, etteivät vieraan kielen kuullun ymmärtäminen, luetun ymmärtäminen ja kirjallinen tuottaminen alkuopetuksen aikana kehity toisistaan erillään.

Kaiken kaikkiaan sekä kirjoitetuissa että puhutuissa teksteissä yleisin tapa esittää varauksia väitteen varmuusasteeseen oli tyypin *x voi olla / saattaa olla y* käyttö. Puhutuissa teksteissä tosin se oli selvästi useammin konditionaalimuotoinen, ts. tyyppiä *x voisi / saattaisi olla y*. Konditionaalien käyttö näyttää erottelevan selvimmän puhutut ja kirjoitetut tekstit: muissakin varaustyypeissä puhutut ilmaukset esiintyivät useammin konditionaalilla vahvistettuna. Kun kirjoitetuissa teksteissä käytettiin varausta *voidaan ajatella että x on y* tai *näyttää siltä että x on y*, niin puhutuissa teksteissä suosittiin ilmauksia *voitaisiin ajatella että x on y* ja *näyttäisi siltä että x on y*. Puhutuille teksteille oli muutenkin tyypillistä se, että puhujat käyttivät yhden ilmauksen varauksellisuuden osoittamiseen päällekkäin useita keinoja, esimerkiksi apuverbiä, konditionaalialia ja lieventävää adverbiä yhdessä.

Kressin (1989) mukaan tieteellisille teksteille on tyypillistä nimenomaan apuverbien avulla osoitettu modaalisuus, sen sijaan mentaalista prosessia osoittavien verbien (*luulla, olettaa* jne.) käyttö ei ole tyypillistä tieteellisille teksteille. Tulokseni näyttävät tukevan Kressin havaintoja, nimenomaan kirjoitettujen tekstien osalta. Peräti 43 % artikkelien varauksista esitettiin modaalisten apuverbien avulla, mentaalisten verbien osuus oli alle 10 %. Puhutuissa teksteissä mentaalisten verbien osuus oli suurempi, lähes 15 %.

3.3. Rajoittimet

Toiseen alaryhmään, rajoittimiin, kuuluvien ilmausten avulla tekstin tuottaja osoittaa, että hänen esittämänsä idea on totta tietyin rajoituksin. Hän ei esimerkiksi väitä, että *Opettajat ovat naisia*, vaan rajoittaa väitteensä vaikutusalaan sanomalla

Yleensä / monet opettajat ovat naisia. Puhuja voi lieventää sanomaansa rajoittamalla sen vaikutusalaa ajallisesti tai määrällisesti. Näitä kahta tyyppiä yhdistää se, että molemmat liittyvät frekvenssin rajoittamiseen, ja joissain tapauksissa rajanveto tyyppien välillä onkin vaikeaa. Yleensä konteksti kuitenkin osoittaa, kummasta tyypistä on kyse.

Yleisin rajoitintyyppi sekä kirjoitetuissa että puhutuissa teksteissä oli *ajalliset rajoittimet*. Ajallisten rajoittimien avulla puhuja tai kirjoittaja ilmaisee, että hän ei väitä, että *x on aina y*, vaan esimerkiksi *x on usein y*. Ajalliset rajoittimet sijoittuvat jatkumolle, jonka toisessa päässä on *aina* ja toisessa *ei koskaan*.

Ajallisten rajoittimien jatkumolla on yhteys varma–epävarma-jatkumon kanssa. Yhteys ei ole suoraviivainen, vaan u-muotoinen siten, että useuden maksimi- ja minimiulottuvuus ja varmuuden maksimiulottuvuus kuuluvat yhteen. Toisin sanoen mitä enemmän useusjatkumon maksimi- tai minimipäässä ilmauksen rajoitin on, sitä vähäisempi sen lievennysvaikutus on ja sitä varmempi puhuja on väitteestään. Epävarmuus on suurimmillaan siis useusjatkumon keskivaiheilla. Esimerkiksi ilmaus *x on tavallisesti y* on epävarmempi kuin ilmaus *x on lähes aina / useimmiten y* tai ilmaus *x on harvoin / tuskin koskaan y*. Tämä hypoteesi jatkumoiden välisestä u-muotoisesta suhteesta tosin vaatisi lisätutkimusta. Kaaviossa 1 on esitetty useusjatkumon kiintopisteitä sijoitettuna varmuusjatkumolle.

| Kaavio 1. | USEUS maksimi | VARMA | USEUS minimi |
|-----------|------------------|-----------------|-----------------|
| | aina | | ei koskaan |
| | lähes aina | | tuskin koskaan |
| | yleensä | | harvoin |
| | usein | | ei useinkaan |
| | aika usein | | silloin tällöin |
| | tavallisesti | joskus | |
| | | EPÄVARMA | |

Ajallisten rajoittimien keskinäisestä suhteesta ja suhteesta varmuusasteeseen on esimerkkinä seuraava tapaus, jossa puhuja vaihtaa varmemman rajoittimen epävarmempaan.

Esimerkki 8:

yks niistä väärinkäsityksistä on se että fonetiikka yleensä ö, tai sanotaan

*hyvin usein ainakin, ymmärretään, ö *suppeasti tarkoittamaan vain *puheen *tuottamista
ellei sitten *ääritapauksissa pelkästään, peräti *äänteiden *tuottamista.*

Kirjoitetuissa teksteissä yleisimmät ajalliset rajoittimet olivat *usein, yleensä* ja *tavallisesti*. Näistä *usein* ja *yleensä* rajoittavat vähiten väitteen vaikutusalaa (ja useutta), *tavallisesti* taas sijoittuu vahvuudeltaan jatkumon puoliväliin ja lieventää siis eniten väitteen varmuutta. Puhutuissa teksteissä selvästi yleisin ajallinen rajoitin oli *yleensä*, joka näytti siis kattavan myös merkitykseltään läheisen *tavallisesti*-rajoittimen tehtävät.

Tyypillisesti ajalliset rajoittimet liittyivät ilmauksiin, joissa esitettiin yleisiä väitteitä, periaatteita tai yleistyksiä. Rajoittimien avulla siis vältettiin jyrkkyyttä, esimerkiksi muotoilemalla ilmaus muotoon *usein / yleensä / tavallisesti x:ää pidetään y:nä*.

Esimerkki 9:

Yksi väärinkäsityksiä aiheuttava syy on, että fonetiikka usein ymmärretään suppeasti tarkoittamaan vain puheen, tai ääritapauksessa äänteiden tuottamista.

Ajallisilla ja määrällisillä rajoittimilla on tiettyjä yhtymäkohtia. Sama rajoitin voidaan toisessa kontekstissa tulkita määrälliseksi ja toisessa ajalliseksi. Esimerkiksi ilmaus *joissain tapauksissa* on tässä suhteessa kaksikasvoinen.

Kirjoitetuissa teksteissä kolmanneksi yleisin rajoitintyyppi olivat *määrälliset rajoittimet*, sen sijaan puhutuissa ne olivat harvinaisin tyyppi. Osa määrällisistä rajoittimista sijoittuu jatkumolle, jonka toisessa päässä on *kaikissa tapauksissa x on y* ja toisessa päässä *tässä tapauksessa x on y*. Väitteen varmuusastetta siis lievennetään rajoittamalla sen määrällistä vaikutusalaa.

Esimerkki 10:

*?huomaatteko tää *kulttuuriero tulee, tavallaan *näkyviin joka, *tässä tapauksessa rikastuttaa, opetus ja oppimistilanteita?:*

Osa määrällisistä rajoittimista taas sijoittuu jatkumolle, jonka toinen pää on *x on kokonaan y* ja toinen pää *x on osittain y*.

Esimerkki 11:

Myöhennetty ryhmä on tehtävässä hiukan normaalia aloitusryhmää parempi. Tämä saattaisi johtua ainakin osaksi suuremmasta äidinkielen tuntien määrästä kolmannella luokalla.

Laadullisten rajoittimien avulla kirjoittaja tai puhuja epämääräistä ilmaustaan ja siten välttää ottamasta täsmällisesti kantaa sen varmuuteen. Hän ei väitä, että *x on täsmällisesti y*, vaan että *x on tavallaan y*. Laadullisesti epämääräiseksi osoitettu ilmaus jättää avoimeksi lopullisen tulkinnan. Se jättää lukijalle tai kuulijalle mahdollisuuden tämentää itse tarkoitetta. Epämääräisyyttä osoitetaan esimerkiksi ilmausten *tavallaan*, *oikeastaan* ja *lähinnä* avulla.

Esimerkki 12:

*jos taas tehdään *päinvastoin ja katotaan et kuinka paljon *toistotehtävä korreloi *matematiikan numeron kanssa jos, jos tämä niiku *englannin numeron ja matematiikan numeron yhtäläisyys, otetaan pois,*

*niin sitte täältä ei jää *mitään jäljelle oikeestaan, elikä vois sanoa että tää *toistotehtävä, ennustaa. sekä englannin että *matematiikan *menestystä mutta että se ennustaa, englannin kohdalta vielä paljon semmosta mikä jää sitten sen matematiikan, *lisäksi, t a v a l l a a n .*

*elikä et siinä on t a v a l l a a n semmonen *yleiskomponentti mutta siinä on myöskin ihan semmonen *kielispesifi komponentti.*

*jolla me voidaan t a v a l l a a n , *lausua tätä, ä asiaa sisäisesti ja sillä tavalla n i i n k u n , ö *kerrata sitä,*

Laadulliset rajoittimet kuuluvat pehmentelyilmiöön (»hedging»), mutta olen tässä kuvauksessa ottanut laadullisiin rajoittimiin mukaan ainoastaan ne tyypit, joiden vaikutusalana on koko ilmaus. Yleensä »epämääräistäjiin» on nimittäin luettu myös intensiteettiadverbit, jotka määrittävät adjektiiveja (*melko kiinnostava*), kvanttoreita (*melko paljon*) tai adverbeja (*melko usein*). Olen siis ottanut mukaan vain ne adverbialit, jotka epämääräistävät predikaatin kautta koko ilmausta.

Laadulliset rajoittimet oli toiseksi yleisin rajoitintyyppi sekä puhutuissa että kirjoitetuissa aineiston teksteissä. Yleisimpiä kirjoitettujen tekstien laadullisia rajoittimia olivat *lähinnä*, *tavallaan* ja *ikään kuin*. Muut tyypit esiintyivät vain muutamia kertoja. Selvin ero puhuttujen ja kirjoitettujen tekstien välillä olikin juuri ilmauksen *tavallaan* käytössä, sillä se esiintyi vain kerran kirjoitetuissa teksteissä. Rajoitin *niin kuin*, joka esiintyi puheessa tietysti yleensä muodossa *niinku*, näytti toimivan samassa tehtävässä kuin kirjoitettujen tekstien *ikään kuin*. Joissain tapauksissa *niinku* voidaan tulkita ennemminkin täytelisäkkeeksi kuin rajaukseksi.

Kun ajalliset rajoittimet esiintyivät useimmiten yleistyksissä, viittauksissa aikaisempiin tietoihin ja periaatteiden ilmaisuissa, niin laadulliset rajoittimet esiintyivät tyypillisesti puhujan tai kirjoittajan omien ajatusten ja päätelmien tai tutkimusongelman rajausten yhteydessä.

Väitteen totuusarvoa voidaan lieventää myös siten että rajoitetaan sen yleistettä-

vyyttä osoittamalla se omaksi mielipiteeksi (*Minun mielestäni X on Y*). Väitettä ei esitetä faktana, vaan mielipiteenä, josta voi vapaasti olla eri mieltä. Varsinkin tieteellisissä teksteissä, joissa tavoitteena on yleispätevän tiedon välittäminen, ilmauksen merkitseminen mielipiteeksi tai kokemukseksi lieventää väitettä.

Yleistettävyyden rajoittimet olivat kirjoitetuissa teksteissä harvinaisin, mutta puhutuissa teksteissä selvästi laadullisia rajoittimia yleisempi tyyppi. Mielipiteenilmaisujen vähäisempi määrä kirjoitetuissa teksteissä liittyy yleisemminkin akateemisten tekstien konventioihin: mielipiteiden ilmaiseminen ei kuulu perinteiseen akateemiseen kirjoittamistapaan.

Myös mielipiteen esittämistapa kirjoitetuissa teksteissä oli vähäeleisempää kuin puhutuissa teksteissä. Puhutuissa teksteissä tyypillisin tapa osoittaa ilmaus mielipiteeksi oli *minun mielestäni x on y*. Kirjoitetuissa teksteissä taas jätettiin persoonapronomini pois, häivytettiin siten minää astetta enemmän ja ilmaistiin asia *mielestäni x on y*.

Esimerkki 13:

*ja, mä *ensimmäiseks alottaisin puhumalla pikkusen *kielenoppimisen perustasta,
nimittäin sehän, on, kielestä riippumaton,
ja mun mielestä pitkälle, ihmisen kognitiivisiin toimintoihin, sidoksissa oleva asia.*

Esimerkki 14:

Skeeman käsite sopii mielestäni hyvin suomen oppijoiden morfologisten virheiden kuvaukseen myös siksi, että se antaa ikään kuin yhteisen nimen niille muodoille, jotka ovat taivutustyyppien ja -muotojen laajassa joukossa sekaantuneet, ilman että tarvitsee löytää täsmällistä analogiamallia, interferenssin lähdeä tai kontaminaation osapuolia.

Yleistettävyyden rajoittimet esiintyvät nimenomaan tutkimuksen lähtökohtien ja tutkimustulosten selvittelyssä esimerkiksi lieventämässä päätelmien varmuusastetta. Ne muistuttavat siis tässä suhteessa laadullisia rajoittimia.

3.4. Puhutut ja kirjoitetut lievennykset

Kaiken kaikkiaan 16 % artikkeleiden ja 12 % esitelmien ilmauksista sisälsi varmuusasteen lievennyksen. Koehenkilöittäin välillä oli tosin selviä eroja. Vähimmillään varmuuden lieventimiä oli vain 5 % ilmauksista, enimmillään 23 % il-

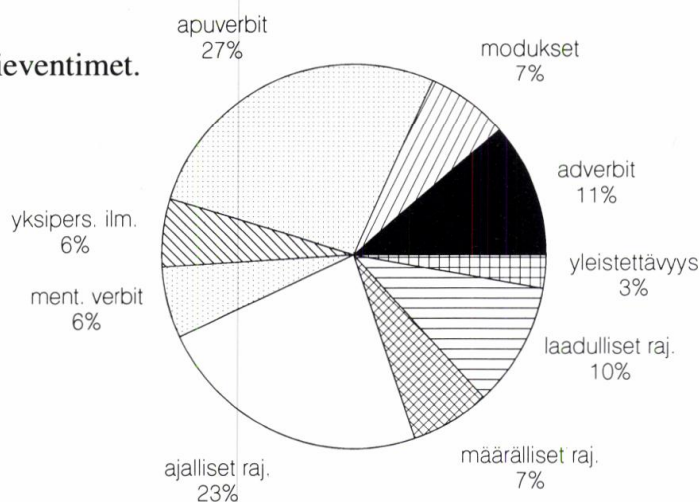
mauksista. Suuntaus oli kuitenkin kaikilla sama: puhutuissa teksteissä lieventimiä oli vähemmän.

Varmuusasteen lieventämisen keinot olivat erilaisia: kirjoitettujen tekstien lievennykset olivat nimenomaan teholtaan voimakkaampia varauksia; *voida*-apuverbi ja verbien modukset olivat yleisimpiä varauksen keinoja. Konditionaali oli hyvin yleinen varauksen keino, mutta yleensä se esiintyi lisälieventimenä apuverbien tai adverbien ohella. Varsinkin puhutuissa teksteissä esiintyi enemmän »kaksinkertaisia» varmuuden lieventimiä.

Puhuttujen tekstien varmuusasteen lieventämisen keinona käytettiin selvästi useammin rajoittimia, nimenomaan ajallisia rajoittimia. Puhutuissa teksteissä käytettiin enemmän myös laadullisia ja yleistettävyyden rajoittimia. Puheessa voi ilmauksen helpommin jättää epätasmalliseksi kuin kirjoittaessa. Mielipiteiden esittämisen vähäisyys kirjoitetuissa teksteissä voi liittyä yleisemminkin minän häivyttämisen tapaan kirjoitetuissa artikkeleissa. Hallidayn (1985) termejä käyttäen puhutuille teksteille olivat tyypillisiä subjektiiviset ja eksplisiittiset modaliteetit, kirjoitetuille taas objektiiviset ja implisiittiset modaliteetit.

Kuviosta 1 käyvät ilmi varmuusasteiden lieventämiskeinojen suhteelliset osuudet puhutuissa ja kirjoitetuissa teksteissä. Ryhmä modukset sisältää vain itsenäisesti käytetyt modukset, esimerkiksi apuverbeihin sisältyvät modukset on jätetty pois; näin ryhmistä on saatu vertailukelpoisemmat. Varauksiin kuuluvat siis kuviossa esitetyt modaaliset apuverbit, episteemiset adverbbit, modukset, yksipersonaiset verbi-ilmaukset ja mentaalista tilaa osoittavat verbit. Niiden yhteinen osuus kirjoitetuissa teksteissä oli 57 % ja puhutuissa teksteissä 45 %. Rajoittimiin puolestaan kuuluvat ajalliset, määrälliset ja laadulliset rajoittimet sekä yleistettävyyden rajoittimet. Niiden yhteinen osuus oli kirjoitetuissa teksteissä 43 % ja puhutuissa teksteissä 55 %.

Kuvio 1. Varmuusasteen lieventimet.



eri keinojen prosentuaaliset osuudet

Varmuusasteiden lieventämiskeinojen osuuksien vertailu antaa mielenkiintoisen kuvan suomen kielen systeemistä. Yleensä kieliopissa ja kielen kuvauksissa esitetään, että varmuutta lievennetään verbien modusten, modaalisten apuverbien ja episteemisten adverbien avulla. Lieventämisen keinovarasto on kuitenkin selvästi laajempi. Itse asiassa varsinkin puhutussa kielessä käytetään enemmän muita kuin kieliopillisia lieventimiä. Kieliopillisten lieventimien osuus puhutuissa teksteissä oli vain 33 % ja kirjoitetuissakin 45%.

4. Vuorovaikutuksellinen varmuus

Varmuusasteen lieventämisen keinoilla on myös muita tehtäviä kuin propositionaalisen varmuuden osoittaminen. Niiden kautta päästään valottamaan myös varmuuden toisia kasvoja: vuorovaikutuksellista lieventelyä, epävarmuuttakin.

Esimerkiksi konditionaalilla on myös muita tehtäviä, jotka eivät liity ainoastaan todenvastaisuuden ilmaisemiseen. Penttilän (1963) mukaan konditionaali ilmaisee mm. kohteliaasta ilmoitusta tai pyyntöä, toivomusta, huudahdusta, kuvittelua ja ennustuksen lievempää sävyä. Näistä konditionaalien toissijaisista käyttötavoista on tämän tutkimuksen kannalta keskeinen ilmauksen kohteliaan sävyn osoittava konditionaali.

Matihaldin (1980) mukaan tyypillisiä keskustelun tai puheenvuoron avausfraaseja ovat tyypit *Sanoisin että...*, *Toteaisin tähän että...*, joissa konditionaali pehmentää ilmausta ja on kohteliaisuuden osoitin. Kysymys- ja pyyntölauseiden kohteliaisuus-konditionaali on siis ikään kuin siirtynyt myös väitelauseisiin. Penttilän (1963: 476) mukaan lauseiden »kohtelias sävy perustuu siihen, että konditionaali asettaa tekemisen ikään kuin riippuvaiseksi jostain ehdosta joka jätetään lausumatta». Yli-vakkuri (1986) tosin pitää tämän tyyppisiä fraaseja ennemminkin »tärkeilyfraaseina» kuin kohteliaisuusfraaseina.

Seuraavissa esimerkeissä konditionaalien ilmaisema epävarmuus liittyy nimenomaan vuorovaikutukseen, ei propositioniin. Kutsun näitä ilmauksia tästä syystä *puheaktien pehmentimiksi*. Puhuja tuskin tarkoittaa, että hän ei ole varma, puhuuko hän lopuksi tutkimuksensa seurauksista vai ei - varsinkin kun hän todella aikoo puhua niistä.

Esimerkki 15:

*no sitten tota, m, lopuks mä puhusin siitä että mitä tämmösisistä, tutkimuksista nyt *vois seurata.*

Esimerkki 16:

*ö noin *kokonaisuutena, v ä i t t ä s i n jos, verrataan prosodian ja *äännetason ilmiöitä. keskenään niin, ö, kun *ääntämisessä saavutetaan *suhteellisen oikea, prosodia, yhdistyneenä puheen *sujuvuuteen
niin äännetason poikkeavuudet ei ehkä *sittenkään ole, niin tärkeitä kuin tämän, *perinteiseen *foneemianalyysiin perustuva tarkastelutapa antaa ymmärtää*

Konditionaalien lisäksi myös muita lievennyskeinoja, esimerkiksi rajoittimia, käytetään vuorovaikutuksellisinä lieventiminä. Puhuja pehmentää huomion tarpeen vaatimustaan vähättelemällä sanomuksensa suuruutta.

Esimerkki 17:

ja mä näytän nyt sitte h i u k a n näitä, korrelaatioita tässä.

Esimerkki 18:

*tota mää aion puhua ö l ä h i n n ä. ensin h i u k a n käsitteestä *työmuisti, vain sen verran että te tiedätte mitä *minä sillä tarkotan.*

Puheaktien pehmentimien avulla vähennetään kasvojen menettämisen vaaraa. Yleensä näitä ilmauksia on käsitelty osana ns. kohteliaisuutta. Tyypillistä näille ilmauksille on se, että ne liittyvät tilanteisiin, joissa puhuja ilmoittaa sanovansa, väittävänsä, kysyvänsä, olettavansa tai esittävänsä jotakin. Puhuja pehmentää ilmoitustaan konditionaalimuodon tai rajoittimien avulla. Keinoiltaan nämä pehmentimet ovat siis samoja kuin väitteen sisällön varmuusasteen osoittimetkin, mutta kyse ei ole sisällöllisestä epävarmuudesta vaan ennemminkin vuorovaikutuksellisesta epävarmuudesta. Puhutuissa teksteissä näitä puheaktien pehmentimiä oli enemmän kuin kirjoitetuissa teksteissä, mikä saattaa viitata siihen, että kasvokkain oltaessa puhujat ovat varovaisempia kuin kirjoittaessaan.

Epävarmuutta osoittavilla kielellisillä keinoilla näyttää siis olevan yhteys myös vuorovaikutuksellisten suhteiden epävarmuuden osoittamiseen. Konditionaalilla on kaksi lievennysfunktioita. Performatiiviverbiin liittyessään se ei lievennäkään proposition varmuutta vaan pehmentää puheaktia. Tätä suhdetta voidaan kuvata kaavion 2 nelikentän avulla, jossa toisena akselina on sisältöihin liittyvä varmuus ja toisena vuorovaikutustilanteeseen, ts. tekstin tuottajan ja vastaanottajan väliseen suhteeseen, liittyvä varmuus.

Kaavio 2.

VUOROVAIKUTUS
varma

| | | |
|----------|-----------------|------------------|
| S | vaitän että | vaitän että |
| I | x on y | saattaa olla y |
| S | | |
| Ä | varma | epävarma |
| L | | |
| T | väittäisin että | väittäisin että |
| Ö | x on y | x saattaa olla y |

epävarma

Suomen kielen tapa ilmaista varmuusastetta on monipuolinen, mikäli uskallamme avata silmämme tälle monipuolisuudelle. Varmuus ja sen lievennys ei laajasti ajateltuna koske vain propositioita vaan myös vuorovaikutuksellisia asenteita. Lisätutkimusta kaipaisi mm. se, miten propositionaalinen varmuus ja vuorovaikutuksellinen varmuus suhteutuvat toisiinsa ja millaisia vaikutelmia näiltä osin erilaiset tekstit synnyttävät. Idean testauksesta voisi syntyä linkki kielitieteen ja esimerkiksi puheviestintätutkimuksen välille.

LÄHTEET

- CRYSTAL, D. – DAVY, D. 1975: *Advanced Conversational English*. Longman. London.
- HAKULINEN, A. (toim.) 1989: *Suomalaisen keskustelun keinoja I*. KIELI, Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. Yliopistopaino. Helsinki.
- HAKULINEN, A. – KARLSSON, F. 1988: *Nykysuomen lauseoppia*. 2. painos. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 350. Gummerus. Jyväskylä.
- HALLIDAY, M. A. K. 1985: *An Introduction to Functional Grammar*. Arnold. Baltimore.
- HÜBLER, A. 1983: *Understatements and Hedges in English*. *Pragmatics and Beyond*, IV:6. John Benjamins. Amsterdam.
- KRESS, G. 1989: *Linguistic Processes in Sociocultural Practice*. Oxford University Press. Oxford.
- LAKOFF, R. T. 1975: *Language and Woman's place*. Harper Colophon. New York.
- LAMPINEN, A. 1989: *Kohteliaisuuden ilmaiseminen Ilmari Turjan ja Mika Waltarin näytelmien dialogissa*. *Painamaton pro gradu -työ*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos.
- LUUKKA, M.-R. 1992a: *Akateemista metadiskurssia*. Tieteellisten tekstien tekstuaalisia, interpersonaalisia ja kontekstuaalisia piirteitä. Korkeakoulujen kielikeskuksen julkaisuja n:o 46. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- 1992b: *Näkökulmia puheen ja kirjoituksen vertailuun*. *Finlance: A Finnish Journal of Applied Linguistics*, 1992, vol XI. Korkeakoulujen kielikeskus, Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä.
- MARKKANEN, R. – SCRÖDER, H. 1988: *Hedging as a Translation Problem in Scientific*

- Texts. Teoksessa Laurén et al. (toim.) *Special Language: From Humans Thinking to Thinking Machines*.
- MATIHALDI, H.-L. 1979: *Nykysuomen modukset I. Kvalitatiivinen analyysi*. Acta Universitatis Ouluensis. Series B Humanora No 7. Philologica No 2. Oulu.
- 1980: *Nykysuomen modukset II. Kvantitatiivinen analyysi*. Oulun yliopiston suomen ja saamen kielen laitoksen tutkimusraportteja 20. Oulu.
- MYERS, G. 1989: *The Pragmatics of Politeness in Scientific Articles*. *Applied Linguistics*, vol. 10, No. 1.
- PALMER, F. R. 1986: *Mood and Modality*. Cambridge university Press. Cambridge.
- PENTTILÄ, A. 1963: *Suomen kielioppi*. WSOY. Porvoo.
- DI PIETRO (toim.) 1982: *Linguistics and the Professions: Proceedings of the Second Annual Delaware Symposium of Language Studies*. *Advances in discourse processes*, vol 8. Ablex. Norwood, N. J.
- PRINCE, E. – FRADER, J. – BOSK, C. 1982: *On hedging in Pschysican Pschysican Discourse*. Teoksessa di Pietro (toim.) *Linguistics and the Professions*.
- YLI-VAKKURI, V. 1986: *Suomen kieliopillisten muotojen toissijainen käyttö*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 28. Turku.

The Janus-faced certainty in academic texts

MINNA-RIITTA LUUKKA

This article describes ways of modifying the degree of certainty in spoken and written academic texts. The descriptive model is functional, and it derives from an analysis of data consisting of five Finnish language talks and published articles based on these talks.

Writers of articles and presenters of talks expose themselves to potential critical assault. To guard against this, they leave escape routes open, that is, they tone down the certainty of their claims. As regards writers, part of these uncertainty markers, or hedges, are clearly related to the degree of certainty of propositions (eg, *X may cause Y*). On the other hand, the same devices can be used to tone down speech acts (eg, *I would claim that X causes Y*), although here it is rather a question of uncertainty in interaction.

Writers have a number of hedging devices at their disposal. This article considers hedges of two types: reservations and restrictions. These differ in down-toning strength as well as meaning.

The hedges which most clearly express

a view on the truth value of claims are reservations, which are, broadly speaking, related to epistemic modality. Reservation devices are: 1) epistemic adverbs (*possibly, perhaps, maybe*), 2) modes (conditional, potential), 3) modal auxiliaries (*can, may* etc), 4) unipersonal verbs (*it seems that* etc) and 5) verbs denoting mental state (*assume, believe* etc).

Restrictive hedges tone down certainty to a lesser extent because the speaker or writer considers his or her claim true, but restricts its range as regards time (eg, *X is often Y*), quantity (eg, *in this case X is Y*), quality (*X is sort of Y*) or generalisability (*in my view X is Y*).

An examination of the use of hedging devices provides an interesting picture of the linguistic system of Finnish. Grammar books usually maintain that certainty is toned down by means of modes, modal auxiliaries and epistemic adverbs. Hedging devices, however, clearly have a considerably wider range. In fact, spoken Finnish

An examination of the use of hedging devices provides an interesting picture of

uses other devices more frequently than grammatical ones. In this material, only 33% of the hedges in spoken texts and 44% in written texts were grammatical.

Written texts employed reservations more than spoken texts, which, in turn, often favoured restrictive devices. To use Halliday's (1985) terms, spoken texts were characterised by subjective and explicit modalities, written texts by objective and implicit modalities.

Hedging devices also have other functions than indicating the certainty of a proposition. For example, the conditional has two additional functions. The speaker in the following example does not mean that she is unsure whether she will finish his talk by speaking about the consequences of his research -- especially as she is, in fact, going to talk about precisely that: *Well, to finish off, I'd like to talk about what might follow from this kind of research.*

Down-toners of speech acts help lessen the danger of losing face. These expressions have generally been dealt with as politeness devices. Typically, these expressions are used in situations in which speakers announce that they are about to say, claim, ask, assume, or suggest something. They tone down this announcement by using the conditional or a restrictive device. These devices are thus similar to those used to indicate degree of certainty about the content of a claim. However, they do not show uncertainty about content, but, rather, interactive uncertainty.

The degree of certainty and toning down this certainty thus appear to be at least two-faced. Also, the Finnish language possesses a very varied range of hedging devices — much more varied than traditional descriptions imply.